

Kapitalemigration

Det svenska skattetrycket är till stor del orsaken till förmögna svenskars emigration, skriver Hans Lindkvist. Utflyttningen av förmögenheter i samband med denna emigration tycks ge ett skattebortfall som är nästan lika stort som statens inkomster från förmögenhets- och arvsskatten.

Under de senaste decennierna har ofta i dagspress skrivits om emigrationen från Sverige av förmögna svenskar. Jag har nyligen i min doktorsavhandling försökt att undersöka denna emigrations orsaker, omfattning och statsfinansiella verkningar (Lindkvist [1990]).

Syftet med denna artikel är att kortfattat presentera fakta, analyser samt slutsatser med relevans även för aktuella finanspolitiska överväganden.

Artikeln börjar med en genomgång av det empiriska materialet. Därefter görs vissa jämförelser mellan skattenivåerna i Sverige respektive de viktigaste emigrationsländerna och en sammanfattning av intervjureresultat. Slutligen redovisas ett försök till kalkyl av kapitalemigrationens statsfinansiella effekter.

Empiriskt material

Den tidsperiod som studerats är 1965–84, särskilt tioårsperioden 1975–84. Det empiriska materialet består av:

- En genomgång av Riksbankens beviljade utförelsetillstånd under perioden.
- Intervjuer med ett antal emigranter. Ur Riksbankens material utvaldes 30 emigranter, varav 15 med de största utförelsetillstånden och 15 slumpvis bland

dem som beviljats utförelsetillstånd med 2,5 Mkr eller mer (i 1984 års penningvärde). 22 av dessa 30 intervjuades.

- Intervjuer med en kontrollgrupp, ett antal förmögna som ej valt att emigrera. Av 30 utvalda personer kunde 19 intervjuas.
- Taxeringsuppgifter för de intervjuade.

Genomgången av Riksbankens register visade bla att under perioden 1965–84 beviljades 1347 personer tillstånd att föra ut 1 Mkr eller mer. Emigrationen av kapitalägare hade en topp 1969–73 (med 1970 som absolut topp), då i genomsnitt 92 personer emigrerade och beviljades utförelse av 1 Mkr eller mer. 1974–83 var antalet förvånansvärt stabilt och varierade mellan 43 och 63 personer, med ett genomsnitt på 54 emigranter per år.

Ett statistiskt signifikant samband föreligger mellan kapitalägarnas ålder vid emigrationen och valet av emigrationsland. Se *Tabell 1*.

De som emigrerat till Spanien har den högsta genomsnittsåldern, medan de som emigrerat till Storbritannien och länder som klassats under rubriken övriga har den lägsta.

Förändringar i val av emigrationsland under studerad period är också statistiskt signifikanta. Schweiz och Spanien var betydelsefullast som emigrationsländer fram till mitten av 1970-talet. Att emigrationen till Schweiz därefter har minskat förklaras av att man där väsentligt skärpte reglerna för beviljande av bosättningsstillstånd. Mellan Sverige och Spanien träffa-

*Ekonom dr HANS LINDKVIST
är verksam vid
Handelshögskolan i Stockholm.*

Tabell 1 Fördelning på ålder och land av emigranter med utförseltillstånd > 1 Mkr 1965-84.

Land	0-19 år		20-39 år		40-59 år		60- år			
	Antal	% per land	Antal	% per land	Antal	% per land	Antal	% per land	Antal	% per land
Schweiz	7	2,4	81	27,4	105	35,6	102	34,6	295	21,9
Storbritannien	8	5,5	64	43,8	52	35,6	22	15,1	146	10,8
Frankrike	5	2,6	72	28,3	108	42,6	69	27,2	254	18,9
Spanien	4	2,1	29	15,6	86	36,0	68	36,4	187	13,9
Övriga	24	5,2	225	48,2	131	28,2	85	18,3	465	34,5

des ett nytt dubbelbeskattningsavtal som tillerkände Sverige beskattningsrätten på en större del av från Sverige utbetalade pensioner än tidigare.

Storbritanniens betydelse som emigrationsland ökade kraftigt under 1980-talet. Detta framgår av att 10 personer som emigrerat dit erhållit 27,3 procent av *totalt* beviljade utförseltillstånd under perioden 1980-84.

Med hjälp av emigranternas personnummer har en statistisk analys gjorts som utvisar att storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö har en statistiskt signifikant större andel emigranter än övriga Sverige. I förhållande till antalet förmögna har t ex Stockholm haft dubbelt så många emigranter som övriga Sverige.

Jämförelse av skattenivåer

En naturlig hypotes är att skillnader mellan länderna i beskattning för förmögna är en av huvudorsakerna till emigrationen från Sverige. Det är därför av intresse att jämföra skattenivåerna i Sverige med nivå i de viktigaste immigrationsländerna. Detta har i undersökningen gjorts i modellform, där antaganden om förmögenhetens storlek samt fördelning på olika förmögenhetsslag baserats på tidigare tillgänglig statistik, samt delvis även på information från emigrantintervjuerna.

Självfallet kommer beskattningens utformning i respektive land att påverka fördelningen av förmögenheten. En jämförelse baserad på i princip samma fördelning av investeringarna som i Sverige ger dock en första uppfattning om skillnaderna i förmögenhetstillväxt. Varje förändring som emigranterna gör av skatte-skäl i samband med utflyttningen kan endast påverka värdetillväxten i det nya hemlandet positivt, vilket innebär ökad skillnad jämfört med ursprungsalternativet Sverige (under förutsättning att förmögenhetens förräntning efter skatt är bättre än i Sverige).

Hänsyn till inflationens effekt på skatterna har tagits genom att 1984 års inflationstakt i respektive land i modellen antagits fortsätta i en första jämförelse.

Med dessa antaganden (samt ytterligare antaganden som redovisas i avhandlingen) erhålles följande resultat. Se *Tabell 2*.

För Storbritannien har räknats med en "transaktionskostnad" vid emigrationen i form av realisationsvinstskatt i Sverige vid avveckling av svenska aktieinnehav (enligt gällande dubbelbeskattningsavtal).

Två alternativ redovisas för Storbritannien. Dels normala brittiska skatter på inkomster, arv etc, dels ett alternativ som majoriteten av Englandsemigranterna räknar med, nämligen investering i tredje

Tabell 2 Nuvärde år 0 av förmögenhet efter generationsskifte efter 25 år jämte realavkastning per år 3 procent. (Förmögenheten år 25 omräknad till år 0:s penningvärde.) Initial förmögenhet 100 Mkr.

Bosättningsland	Nuvärde av förmögenhet efter 25 år		
	Före arvsskatt Mkr	Efter arvsskatt Mkr	Realavkastning per år efter arvsskatt %
Sverige	73,1	18,8	-7,11
Frankrike	67,1	40,4	-3,71
Schweiz	146,2	146,2	+1,78
Storbritannien alt 1	97,5	39,1	-3,53
Storbritannien alt 2	173,0	173,0	+3,00

land och planering för undvikande av arvsskatt. De immigranter i Storbritannien som betraktas som "resident" men ej "domiciled" behöver inte betala skatt på kapitalavkastning utomlands. En emigrant från Sverige kan alltså föra ut sitt kapital till tredje land och till Storbritannien enbart successivt införa del av kapitalet nödvändigt för uppehållet. (Booth [1986].)

Modelljämförelserna visar att en förmögen svensk, genom emigration till Storbritannien, Schweiz eller Frankrike, kan väsentligt öka avkastningen på sin förmögenhet efter skatt, både med och utan beaktande av arvsskatt vid kommande generationsskifte.

Genom utnyttjande av Storbritanniens liberala regler för personer som inte anses som "domiciled" uppnås skattefrihet på avkastningen. Skattenivån i framför allt Schweiz, men även i Frankrike och Storbritannien är väsentligt lägre än i Sverige för inkomst av förmögenhet. Arvsskatten är låg eller obefintlig i Schweiz.

Hög inflation förstärker skattetrycket när skatteskalorna inte indexjusteras genom att nominella kapitalinkomster beskattas och genom marginalskatteeffekter. Den höga inflationsnivån under 1970-talets senare del och början av 1980-talet

har därför förstärkt skatteskillnaderna mellan länderna för människor med stora förmögenheter. Samtidigt har dock den svenska indexuppräknningen av anskaffningsvärden på fastigheter vid realisationsvinstbeskattning i kombination med hög inflation och möjligheter till hög beläning skapat möjligheter till uppbyggnad av förmögenheter genom fastighetsaffärer. Generell indexreglering av skatteskalorna har inte förekommit i något av de jämförda länderna.

Skillnaden i till arvingarna överlämnad förmögenhet mellan de alternativa bosättningsländerna växer ju längre återstående livstid den potentielle emigranten har. Skillnaderna är i princip oberoende av förmögenhetens storlek.

Skillnaderna i beskattningsnivåer ger anledning till frågan varför inte fler emigrerar. Ekonomisk-psykologisk teori erbjuder underlag för en beslutsmodell där skatteeffekter endast utgör en del av beslutsunderlaget. Vid intervjuerna med emigranterna och kontrollgruppens i Sverige bosatta förmögna har jag försökt att använda relevanta ekonomisk-psykologiska variabler. (Se bl a Lewis [1982] och Wärneryd & Walerud [1981].)

En analys av intervjuresultaten visar att huvudanledningarna till emigrationen för

Tabell 3 Intervjuade emigranternas angivna huvudanledningar till emigration.

Huvudanledning	Emigration till (antal)			
	England	Frankrike	Schweiz	Totalt
Lägre inkomstskatt	1			1
Lägre förmögenhetsskatt	6			6
Beslut om avdragsbegränsning i Sverige			1	1
Beslut om löntagarfonder i Sverige	1			1
Anställning	2			2
Utveckling av affärsverksamhet	3	1	2	6
Bättre skolor för barnen	1			1
Bättre klimat		4		4

Tabell 4 Bidragande orsak till emigration.

Oväntade förändringar av	Antal emigranter
Skattesystemet	3
Skattepliktig förmögenhet (tex försäljning av företag)	6
Personlig familjesituation (tex skilsmässa)	1

de 22 intervjuade emigranterna angavs enligt Tabell 3.

Intervjuerna som skedde i samtalsform under relativt lång tid, varierande från cirka 1 timme till två dagar, gav också information om att för flertalet hade skattemotivet varit väsentligt, även för dem som inte angav det som huvudskäl för emigrationen.

Kanske den betydelsefullaste faktorn för ett emigrationsbeslut är en förändring av individens situation, en förändring som initierar nya tankebanor. Sju av de intervjuade emigranterna angav skatteskillnader som huvudanledning till emigrationen och sex angav möjligheter till utveckling av affärsverksamhet utomlands. Bakom dessa motiv kan också dölja sig oväntade förändringar av annan karaktär. Emigranternas svar kan då grupperas enligt Tabell 4.

Åtta av de intervjuade hade i Sverige drivit egna företag. Av dessa hade sex fått

uppköpserbudanden som varit så förmånliga att de accepterat. När företagen sålts ökade deras skattepliktiga förmögenhet och därmed förmögenhetsskatten drastiskt. För dessa är således skatteskillnaderna mellan länderna enbart ett sekundärt skäl för emigration. En initierande händelse har varit det uppköpserbudande som de fått.

En jämförelse av intervjuavaren mellan emigrantgruppen och kontrollgruppen gav anledning till följande slutsatser:

- Emigranterna är optimister, risktagare. Dessa grundläggande personlighetsdrag har skapats genom arv, uppfostran (tex protestantisk arbetsmoral), uppväxt, utbildning etc. Deras behov av att hävda sig har också påverkats av dessa faktorer och bidragit till att skapa ambitioner, motivation, aspirationer och förväntningar.
- Emigranterna har som entreprenörer i

högre grad än andra förmögna byggt upp företag. De har en grundläggande förmåga att uppleva stolthet över skapade tillgångar. Delvis genom självperception och anpassning har de kommit att definiera framgång som ekonomisk framgång, dvs de har kapitalmaximering som grundmotivation. Pengar utgör ett statusobjekt i sig, inte en nödvändighet för att uppnå en viss levandstandard. Deras val av emigrationsland styrs av skatteskal och i viss mån språk-kunskaper.

- Emigranternas stolthet över skapade tillgångar medverkar till att de anser det väsentligt att det de skapat genom arv övergår till kommande generationer.
- Emigrationsbeslutet påverkas i mycket liten omfattning av gruppbetende, dvs av vänners och bekantas utflyttningar. Emigranterna har stort självförtroende och fattar självständiga beslut.
- Övåntade förändringar initierar ofta utflyttningen. För ett beslut som väsentligt förändrar en individs livsvillkor fordras uppenbarligen ofta en kraftig stimulans. Det är lättast att undvika att fatta beslut.
- Emigrationen blir oftast definitiv. Man har svårt att erkänna ett eventuellt felaktigt beslut och anpassar sig i stället till nya förhållanden. Successivt kommer man också att ändra livsstil, vilket ytterligare försvårar eventuella tankar på återflyttning till Sverige.
- Skillnader i tankesätt och beteenden är större än man inledningsvis haft anledning att anta när förutsättningar (förmögenhet) och beteende (emigration respektive ej emigration) delvis överensstämmer för en viss grupp individer.

Statsfinansiella konsekvenser

Utförsel av förmögenheter från Sverige förorsakar ett svenskt skattebortfall. Eftersom förmögenhets- och arvsskatterna synes vara en av huvudorsakerna till kapi-

talemigrationen kan det vara av intresse att söka uppskatta skattebortfallet och jämföra detta med statens intäkter från förmögenhets- och arvsskatterna. Budgetåret 1983/84 uppgick dessa skatter till totalt 924 Mkr respektive 757 Mkr, dvs sammanlagt endast 0,8 procent av statsbudgetens totala intäkter 210 797 Mkr.

I avhandlingen görs ett försök att för ett normalår med 50 förmögna emigranter beräkna skattebortfallet med intervjuresultat, taxeringsuppgifter samt en undersökning från SCB som grund (Jansson & Johansson [1989]). Bortfall av kommunalskatt har inkluderats i skattebortfallet.

Hänsyn har även tagits till att en del av utfört kapital återkommer till Sverige i samband med arvsskiften när emigranternas barn bor kvar i Sverige.

Utförda kalkyler visar att nuvärdet (vid 3 procent real ränta) av skattebortfallet uppgår till cirka 75 procent av nuvärdet av statens totala förmögenhets- och arvsskatteintäkter.

Om man som i ovanstående kalkyler relaterar skattebortfallet förorsakat av kapitalemigration till arvs- och förmögenhetsskatternas storlek och därigenom implicit antyder ett kausalsamband måste också i en fullständig kalkyl den emigration av humankapital som är förorsakad av arvs- och/eller förmögenhetsskatt inbegripas i beräkningarna.

I beräkningarna ovan har diskonteringsräntan satts till 3 procent. Detta motsvarar en tänkt långsiktig realränta. Man bör emellertid även beakta att bland emigranterna finns en överrepresentation av företagare/entreprenörer, dvs människor som skapat förmögenheter genom innovationer och investeringar med avkastning väsentligen överstigande realräntan. Denna "merförräntning" skulle förmodligen bibehållas om kapitalet stannade i Sverige. Skattebortfallet kan därför bli större.

Framgångsrika idrottsmän, artister och uppfinnare har i många fall valt att emigrera. Här kan motivet i första hand antas

vara att undvika svensk inkomstskatt på några få års höga inkomster. Många ackumulerar stora förmögenheter och kan då antas beakta svensk förmögenhetsskatt vid ett eventuellt övervägande att återvända till Sverige. Orsaken till en del av denna typ av emigration kan vara att man sedan begränsning av avdragsrätt för pensionsförsäkringspremier infördes saknar möjlighet att skattemässigt slå ut några få års höga inkomster på resterande livstid.

En annan betydelsefull företeelse som inte ingått i ovanstående beräkning är emigrationen av svenskar med stor förmögenhet, där man inte för ut förmögenheten. Kapitalemigrationen, som den definierats här, innefattar inte denna typ av emigration. Huvudägare till Nobel- och Lundbergskoncernerna har t ex valt att emigrera men inte fört ut huvuddelen av sina förmögenheter. Genom dubbelbeskattningsavtalens utformning undgår man svensk arvs- och förmögenhetsskatt. Effekterna av denna typ av emigration bör innefattas i en fullständig kalkyl med avsikt att belysa arvs- och förmögenhetsskatternas effekter.

Det bör påpekas att ovanstående kalkyler av karaktären räkneexempel inte beaktar några makroeffekter, t ex skattesystemets påverkan på arbetsviljan eller skattesystemets betydelse för valet av investeringsobjekt. Att många av emigranterna varit innovativa och aktiva samt byggt upp företag i Sverige har bidragit till att skapa arbetstillfällen med åtföljande intäkter för stat och kommun. Denna typ av makroeffekt är inte beaktad i kalkylen. Givetvis ökar skattebortfallet om så skulle göras.

Slutsatser

Undersökningen har visat att den svenska arvs- och förmögenhetsbeskattnings utformning och storlek har varit en huvudorsak till emigrationen av förmögna svenskar. Vidare har visats att det finns en överrepresentation av företagare/entre-

prenörer bland emigranterna.

Statistik från Riksbanken visar att kapitalemigrationen fortsatt i ungefär oförändrad omfattning under 1980-talets senare del.

Det förslag till ny förmögenhetsskatt som utarbetats av Finansdepartementet (DS 1990:91) och som regeringen efter remissomgång valt att inte lägga fram hade inslag som skulle påverka kapitalemigrationens omfattning. Med en strävan efter neutralitet i värderingen av tillgångar hade nuvarande och tidigare gällande regler för värdering av ej börsnoterade företag till 30 procent av substansvärdet ersatts med regler som skulle inneburit högre förmögenhetsskatt för de flesta ägare av företag med miljonvärden som eget kapital.

Eftersom avhandlingen visat att emigrationsbenägenheten är större bland människor som skapat sin förmögenhet genom att bygga upp företag än bland andra förmögna kan det antas att den föreslagna ändringen av sättet att beräkna förmögenhetsskatteunderlaget avsevärt skulle påverka kapitalemigrationens omfattning. Därigenom skulle också skatteintäkterna påverkas negativt, dels genom att förmögenhetsskatteintäkterna långsiktigt skulle minska, dels genom att många av dem som visat sig kapabla att skapa sysselsättning och tillväxt i samhället skulle lämna landet.

Referenser

- Booth, N D, [1986], *Residence, Domicile and UK Taxation*. Butterworths, London.
- Jansson, K & Johansson, S, [1989], *Förmögenhetsfördelning 1975-1987*. Rapport om utvecklingsarbete med redovisning av förmögenhetsfördelningen bland hushållen i Sverige. SCB, Stockholm.
- Lewis, A, [1982], *The Psychology of Taxation*. Robertson & Co, Oxford.
- Lindkvist, H, [1990], *Kapitalemigration*. EFI, Stockholm.
- Wärneryd, K-E & Walerud, B, [1981], *Skatter och ekonomiskt beteende I*. EFI, Stockholm.